

Luckor i lagen

Examensbevis i fokus

SFQ och författarna bakom denna granskning.

Sveriges Förenade HBTQ-studenter är riksförbundet för homosexuella, bisexuella, trans och queera studenter i Sverige, med lokalavdelningar runt om på landets universitet och högskolor. Förbundet verkar för att alla studenter oavsett könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning skall ha samma rättigheter och möjligheter inom högre utbildning. SFQ verkar för att stärka utbildningskvaliteten ur ett hbt-perspektiv bland annat genom att motverka en heteronormativ kunskapsproduktion och de diskriminerande uttryck den för med sig.

Tack till Fej Ganebo Skantz och Lex Björsmo för research och text

© Sveriges Förenade HBTQ-studenter, juli 2011

Innehållsförteckning

Inledning	3
Studentperspektivet	4
Lärosätenas röster	4
Myndigheter och lagar	6
Sammanfattning	7
SFQ kräver!	8
Medverkande lärosäten	10

Inledning

Bakgrunden till granskningen är att flertalet studenter under många år har uttryckt en oro för vad som händer vid ett personnummerbyte efter studiernas avslutande. För att klargöra huruvida denna oro är befogad eller inte valde SFQ att under vintern 2010 – våren 2011 kartlägga vilka lärosäten som erbjuder examensbevis för studenter som byter personnummer efter studiernas avslutande.

Syfte

Syftet med granskningen är kartlägga hur lärosäten väljer att agera i frågan om utfärdande av nya examensbevis, vilka argument som används för och emot att ge ut nya examensbevis vid byte av personnummer samt att ge studenter ett verktyg för att utifrån resultat välja ett lärosäte som ger dem möjlighet till att erhålla ett examensbevis i rätt personnummer.

Urval och metod

Urvalet är baserat på Högskoleverkets lista över de 47 lärosäten som får utfärda examina. Fokus har legat på lärosäten med många studenter, men ett litet antal slumpvist utvalda mindre lärosäten har varit med i urvalet.

SFQ kontaktade lärosätena per telefon, via växeln, med en fråga om utfärdandet av nya examensbevis samt vem som är ansvarig. Anledningen till att vi valt att kontakta lärosätet via växeln är att det troligtvis mest liknar det sätt som studenter och blivande studenter får kontakt med lärosäten på. Inget lärosäte har information om utfärdandet av nya examensbevis med rätt personnummer lättillgängligt på sina hemsidor.

Vid flera lärosäten har ansvarig person inte kunnat gå att nå trots upprepade försök, alternativt har ingen vetat vem som kan besvara frågan. Dessa lärosäten har inte räknats med i statistiken eller i det presenterade urvalet. Anledningen till det är att lärosätets ställningstagande inte har gått att klargöra. Totalt har SFQ försökt nå 35 lärosäten. 23 av dessa har kunnat ge besked.

Ingången har varit att ta reda på om ett examensbevis utfärdas av lärosätet oavsett anledning till personnummerbyte, men i de fall lärosätet frågat efter anledningen har den varit en pågående könskorrigeringsprocess som inte hinner avslutas innan studiernas avslutande.

Begrepp

Personnummer - enhetligt utformat unikt person-id registrerat i folkbokföringen¹. I Sverige har det juridiskt registrerade könet på en person betydelse för den näst sista siffran i personnumret. Personer som är registrerade som kvinnor har en jämn siffra och personer som är registrerade som män har en udda siffra².

Könskorrigering – medicinsk och/eller kirurgisk behandling i syfte att förändra kroppen så att den bättre passar in i det kön som en person identifierar sig som, samt en juridisk process i syfte att genomgå ett byte av personnummer så att personnumret stämmer överens med den könsidentitet en person har.

Examensbevis – ett bevis över slutförd och i Ladok inrapporterad utbildning.

Lärosäte – instans för högre utbildning, i rapporten åsyftas högskolor och universitet i Sverige

---

¹ Socialstyrelsens termbank, 2011

² Skatteverket, 2011

Studentperspektivet

Studenter är en mycket heterogen grupp, och inte minst gällande val av utbildning och lärosäte. Oavsett vart och vad personen väljer att studera kommer valet av utbildning och lärosäte att påverka studentens framtid på många olika sätt. Det är många saker att tänka på som nybliven student och en del saker kommer inte att reflekteras över förrän under, eller efter, studietiden. Målet för de flesta studenter är att ta en examen och oavsett om studierna bedrivs på grund- eller avancerad nivå är examensbeviset i många fall en nödvändighet eller merit för fortsatta studier eller arbeten.

Orsakerna till ett personnummerbyte är många, och det som SFQ främst väljer att belysa är vikten för transidentifierade personer som genomgår könskorrigering, vilket kan resultera i ett nytt personnummer på basis av att det juridiska könet fastställs till ett annat än det som registrerades för personen vid födseln. Många personer som får ett nytt personnummer vill, eller kan, inte sammankopplas med det personnummer som sedan tidigare står på betyg, examensbevis och dylikt.

Lärosätenas röster

Möjligheten till kontakt

De lärosäten SFQ har samtalat med har många olika åsikter, och samtidigt är det mycket varierande om hur enkelt det är att nå ansvarig person. På ett lärosäte är det rektorn som kan ge svaret, på andra är det studie- och yrkesvägledare, examenshandläggare, kursadministrationen eller IT-avdelningen som handlägger ärendena. Hos ett lärosäte kunde växeln besvara frågan direkt.

Hos majoriteten av lärosätena bollades SFQ mellan många olika personer innan kontakt med en person som kunde ge oss svar gavs.

De lärosäten som kunde ge svar snabbt och direkt var Linnéuniversitetet, Umeå Universitet, Dans- och cirkushögskolan samt Linköpings Universitet.

"Det blir inga problem"

"Det löser sig"

Polishögskolan

Fyra lärosäten utfärdar nya examensbevis i händelse av byte av personnummer. Linköpings Universitet och Linnéuniversitetet frågar inte om anledning till personnummerbytet, medan Polishögskolan och Umeå Universitet frågar. Polishögskolan besvarar inte frågan utan att veta anledningen

"Vi har många studenter från andra länder, och de får temporära personnummer. Några av dem stannar kvar i Sverige efter studierna och behöver då få ut examensbeviset på nytt, men då med ett svenskt personnummer"

Linnéuniversitetet

Av dessa lärosäten är det bara Polishögskolan som inte har haft erfarenhet av att utfärda nya examensbevis till studenter tidigare. De anledningar som nämns är vana av studenter från andra länder än Sverige som väljer att stanna kvar efter studietidens avslutande, säkerheten för våldsutsatta kvinnor samt erfarenhet av studenter som genomgått könskorrigering efter att studierna är avslutade.

"Om det (personnummerbytet, red. anm.) är bedömt och godkänt av skatteverket så ger vi ut det, det handlar om att kvinnor skall kunna känna sig säkra"

Umeå Universitet

Om studenten vill få ut sitt examensbevis efter studietidens avslutande från något av dessa lärosäten kontaktar studenten lärosätet och medtar ett personbevis som bekräftar att studentens tidigare personnummer ägdes av samma person som innehar det nya personnumret.

"Du måste säga till separat om personnummerbytet här hos oss, för det är inte kopplat till skatteverket, och skicka med ett personbevis"

Linköpingsuniversitetet

Det beror på

Några lärosäten utfärdar nya examensbevis enbart då särskilda omständigheter råder. Vad dessa särskilda omständigheter består av är sällan tydligt. Dessa lärosäten nämner ord om *ibland vara relevant* och *väldigt specifika skäl* utan att kunna förklara dem närmare.

"Man måste göra en individuell bedömning på varför det är så att man bytt personnummer. Om man har starka skäl av någon anledning så kan det ibland vara relevant, men oftast inte."

Luleå Tekniska Universitet

Ett lärosäte är tydligt på punkten vad som är det enda giltiga skälet till att få ut ett nytt examensbevis är:

"Du kan få ett nytt examensbevis, det är enda gången som vi gör det (vid könskorrigeringar, red. anm.)"

Nej!

Fyra lärosäten säger direkt nej. Dessa är Uppsala Universitet, Karolinska Institutet, Röda Korsets Högskola samt Stockholms Universitet. Möjligheten att visa upp ett personbevis som intygar personnummerbytet anser både Karolinska Institutet och Röda Korsets Högskola är tillräckliga skäl för att inte utfärda nya examensbevis.

"om du har fått ett examensbevis från oss i ett personnummer så får du visa det examensbeviset tillsammans med ett personbevis"

Karolinska Institutet

Uppsala Universitet använder istället identiteten som motivering till att inte utfärda nya examensbevis

"Nej, nej, nej, det kan du inte! Du kan bara få ut din examen i den identitet du har när du söker din examen"

Uppsala Universitet

"Jag vet faktiskt inte"

Vanligast är att lärosätet inte vet huruvida de utfärdar nya examensbevis eller ej. Främsta anledningen till osäkerheten uppger de själva beror på bristande kunskaper om vad lagen tillåter dem att göra. Flera lärosäten nämner att de enbart får utfärda examensbevis en gång, men att det vid personnummerbyte kan uppstå en situation som de inte känner till lagregleringen kring. Samtidigt blir många förvånade då det är en fråga de aldrig ställt inför.

"Oj, det har jag aldrig hört"

"Ett könsbyte är ju ingenting vi gör tummen ner för"

Polishögskolan

Bemötandet är vanligtvis vänligt, samtidigt som många lärosäten blir uppenbart ställda av frågan. Flera lärosäten som inte visste hur ärenden kring utfärdandet av nya personnummer i händelse av personnummerbyte lovade att återkomma med besked, vilket inget lärosäte gjorde.

"Jag ringer dig, jag kan inte lova att det blir under dagen, men så fort jag har ett besked"

Högskolan i Jönköping

Samtidigt uppmanar ett lärosäte studenten att stanna kvar på lärosäten där personen studerat tidigare, alternativt på annan ort där motsvarande utbildning erbjuds. Samma lärosäte uppmanar studenter att avvakta med att ta ut sin examen till dess att könskorrigeringsprocessen är slutförd.

”Är det så att du måste ta ut din examen innan det där, det här könsbytet? Eller är det så att du kan vänta?”

”Den utbildning du tänker läsa, är det den du tänker ansluta här? Har du kollat hur andra lärosäten ställer sig?”

Luleå Universitet

Det råder också en viss osäkerhet i vad ett personnummerbyte innebär, och hur det går till.

”Om du går in och ändrar personnummer så gör du det via bokföringen också, eller hur fungerar det? Eller är det bara någonting inom skolan som du ändrar?”

Linnéuniversitetet

Myndigheter och lagar

Vad säger lagen?

SFQ har i denna granskning gått igenom Högskolelagen (1992:1434), Högskoleförordningen (1993:100) samt Förvaltningslagen (1986:223). Ingen av dessa lagar eller förordningar reglerar lärosätenas möjligheter att lämna ut nya examensbevis till studenter som byter personnummer efter studiernas avslutande. SFQ har även granskat förarbetet till Lagen om fastställelse av kön i vissa fall (1972:119) och inte kunnat se en reglering av situationen för akademiker som inte har möjlighet att få nya examensbevis utfärdade i rätt personnummer.

Centrala bestämmelser

SFQ har, utöver lärosätena, varit i kontakt med Högskoleverket, Överklagandenämnden för högskolan samt Utbildningsdepartementet. Alla tre instanser bekräftar att det saknas centrala bestämmelser för utfärdandet av nya examensbevis för studenter som byter personnummer.

”Det är lokala beslut. Det finns nog ingen som är ansvarig för det, det finns ju inga centrala bestämmelser”

Högskoleverket

Högskoleverket bekräftar att det saknas bestämmelser, och hänvisar till att Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH) har haft fall där studenter begär nya examensbevis relaterat till namnbyten, samt där studenter har bytt personnummer, men aldrig på grund av en genomförd könskorrigering.

ÖNH poängterar att

”Lärosätet kan, ja, det är ingenting som hindrar dem från att utfärda ett nytt (examensbevis, red. anm.). Det är inget fel att utfärda ett nytt examensbevis i det nya personnumret eftersom det är det personnummer som personen har då som gäller”

men belyser samtidigt att

”De flesta lärosäten brukar vara restriktiva med att utfärda examensbevis igen”

Den vanligaste anledningen till att studenter begär ut nya examensbevis är namnbyten, och där anser ÖNH att det inte föreligger några hinder för att samtidigt som examensbeviset visa upp ett personbevis.

Rekommendationerna brukar då vara att just ta med sig ett utdrag från skatteverket om namnbytet, och det är upp till det enskilda lärosätet att bestämma över utfärdandet av ett nytt examensbevis.

Överklagandenämnden för Högskolan rekommenderar att en student som under studietiden vet att den kommer att byta

personnummer efter examen, och där lärosätet inte vill utfärda ett nytt examensbevis, att avvakta med att ta ut sin examen till dess att personnummerbytet är genomfört.

I de fall examen redan är utfärdad rekommenderar ÖNH personen att ta kontakt med akademiombudsmannen eller chefsjuristen på lärosätet, förklara problematiken för den ansvariga och att själv poängtera att särskilda omständigheter föreligger och om det är möjligt för lärosätet att göra undantag i det enskilda fallet.

ÖNH kan inte besluta över riktlinjer i frågan om byte av personnummer och utfärdandet av nya examensbevis, då lärosätena själva har rätten att bestämma. Istället hänvisar de till Utbildningsdepartementet då det ligger på departementets ansvar att antingen genomföra en förändring av förordningen eller att uttala sig om hur det lagliga hållrummet bör tolkas av det enskilda lärosätet.

Sammanfattning

Fyra av de 23 lärosäten om SFQ varit i kontakt med säger direkt nej till att lämna ut nya examensbevis till personer som avslutat sina studier och vid ett senare tillfälle i livet byter personnummer. Ytterligare 13 av lärosätena vet inte om de har möjlighet att utfärda nya examensbevis, och några lärosäten är tveksamma till att det går att utfärda nya examensbevis. Beroende på hur de lärosäten som väljer att inte lämna ut nya examensbevis väljer att agera så riskerar före detta studenter vid 19 av lärosätena att inte få nya examensbevis med rätt personnummer på efter genomgången byte av personnummer oavsett skäl.

Samtidigt utfärdar fyra av lärosätena redan idag ut nya examensbevis till studenter som tagit ut sin examen, i händelse av personnummerbyte.

Slutsats

Det är komplicerat för studenter att få information gällande möjligheterna att få ett nytt examensbevis utfärdat i händelse av byte av personnummer efter studietidens avslutande. Då över hälften av lärosätena inte själva vet hur de kommer att agera när det kommer en student som önskar få ett nytt examensbevis utfärdat, på grund av just ett personnummerbyte, är det svårt för studenter att välja ett lärosäte som de vet kommer att utfärda det nya examensbeviset.

Studenter riskerar att påbörja sina studier senare i livet än de planerat om de först behöver påbörja könskorrigering behandling innan studiernas påbörjande.

Högskoleverket och Överklagandenämnden för högskolan känner till problemet, men kan inte besluta att lärosäten skall agera på ett specifikt sätt i frågan om examensbevis. Båda instanserna hänvisar till Utbildningsdepartementets vilja att ändra i Högskoleförordningen.

Därför anser SFQ att Utbildningsdepartementet skall ändra Högskoleförordningen på ett sätt som tillåter att personer som sedan tidigare innehar ett examensbevis har rätt att få ut ett nytt examensbevis i original efter att personen i fråga har fått ett nytt examensbevis.

Det finns en risk med att en ändring enbart sker i högskoleförordningen. Många stiftelse- eller privatdrivna lärosäten lyder inte under hela Högskoleförordningen, utan enbart under de paragrafer som står i kontraktet mellan staten och lärosätet. Därför skall Utbildningsdepartementet även råda stiftelseskolor samt privatdrivna lärosäten att utfärda nya examensbevis till personer som efter studietidens avslutande har bytt personnummer.

SFQ kräver!

Att studenter skall få rätt att begära ut ett nytt examensbevis i original vid händelse av personnummerbyte

Att Utbildningsdepartementet genomför en ändring av Högskoleförordningen så att lärosäten tvingas att utfärda nya examensbevis till personer som bytt personnummer

Att lärosäten tydligt kan ge besked på huruvida de utfärdar nya examensbevis eller inte till studenter, samt på vilka grunder nya examensbevis utfärdas

Medverkade lärosäten

Chalmers tekniska högskola	”den frågan har vi aldrig fått”
Dans- och cirkushögskolan	”det behöver jag kolla upp med någon extern”
Försvvarshögskolan	”du, det vet inte jag”
Göteborgs universitet	”jag vet inte, men man får ju ta ställning till om det finns några väldig specifika skäl”
Högskolan i Jönköping	”då blir det så att vi måste registrera dig med ett nytt personnummer, det är tveksamt det”
Högskolan i Skövde	”det har vi nog diskuterat, men jag minns inte”
Högskolan på Gotland	”jag vet faktiskt inte”
Karolinska institutet	”nej, vi utfärdar inget nytt examensbevis i ett nytt personnummer”
Kungliga Tekniska högskolan	”om du fortfarande studerar kan du maila till ladok”
Linköpings universitet	”ja, du behöver säga till att du bytt personnummer bara”
Linnéuniversitetet	”det har jag ju ändrat tidigare, jag hade nyligen en student från finland med ett sådant där temporärt personnummer”
Luleå tekniska universitet	”om man har starka skäl av någon anledning så kan det ibland vara relevant, men oftast inte”
Lunds universitet	”oj, det vet jag inte”
Malmö högskola	”oj, det borde jag kanske veta?”
Mittuniversitetet	”jag vet inte, kanske att vi har diskuterat det?”
Mälardalens högskola	”den frågan har jag aldrig stött på, men vi får ta reda på det”
Polishögskolan	”det löser sig, praktiska svårigheter som personnummer är ingenting vi sätter som hinder”
Röda Korsets högskola	”nej, det gör vi inte. Du tog ju examen då och vi har kopior på den och du har ett original”
Stockholms universitet	”nej!”
Sveriges lantbruksuniversitet	”det kan jag inte svara på”
Södertörns högskola	”nej du, det vet inte jag”
Umeå universitet	”troligtvis kan du få det, om det är godkänt från skatteverket”
Uppsala universitet	”nej, nej, nej! Det kan du inte, du kan bara få ut din examen i den identitet du har när du söker din examen”

Syftet med granskningen är kartlägga hur lärosäten väljer att agera i frågan om utfärdande av nya examensbevis, vilka argument som används för och emot att ge ut nya examensbevis vid byte av personnummer samt att ge studenter ett verktyg för att utifrån resultat välja ett lärosäte som ger dem möjlighet till att erhålla ett examensbevis i rätt personnummer.